

FNS 17

BÆREKRAFTSMÅL

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030.

Ronny Godhei Hansen
Nærings- og samfunnsutvikler
Herøy kommune

Herøy kommune skal i det fremtidige planleggingsarbeidet legge FNs 17 bærekraftsmål til grunn. Gjennom det forestående arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel skal vi finne ut av hvilke av målene som bør særlig vektlegges for best mulig utvikling i vår kommune. Som med mennesker, er også samfunn individuelle og unike, og det som er et relevant mål å jobbe mot for ett samfunn, er ikke nødvendigvis det rette for et annet.

FNs bærekraftsmål gjelder alle land i hele verden, både rike og fattige. Målene har stor innvirkning på norsk politikk – både i kommuner og lokalsamfunn og nasjonalt. De 17 bærekraftsmålene har alle delmål, 169 i tallet.

Selv om mange av målene allerede er oppfylt i Norge, gjenstår mye arbeid også her hjemme. Et eksempel er mål 12 som handler om ansvarlig forbruk og produksjon, der vi må jobbe for å redusere matsvinn. For å stoppe klimaendringene på mål 13, må Norge redusere utslippene sine.¹

Regjeringen la frem en nasjonal handlingsplan for målene i juni 2021. Med bare åtte år igjen til målene skal være nådd, må alle land i verden og alle menneskene i hvert enkelt land jobbe sammen. For at verden skal nå bærekraftsmålene innen 2030, må alle deler av samfunnet bidra. I praksis betyr det at man som innbygger, politiker, bedriftsleder eller beslutningstaker hele tiden må spørre seg om de aktivitetene, beslutningene prosjektene og produksjonene man vil iverksette, bidrar til sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft. Alle de tre dimensjonene er like viktige.

Regionale og lokale myndigheter har et særskilt ansvar i oppfølgingen av 2030-agendaen. Ifølge FN kan to tredjedeler av delmålene kun nås gjennom lokal innsats. Lokale myndigheter er nærmest befolkningen, bedriftene og organisasjonene. Lokale og regionale myndigheter er ansvarlige for mye av den sosiale og fysiske infrastrukturen som påvirker befolkningens levekår og utviklingsmuligheter.²

Innholdet i dette dokumentet er hentet fra FN-sambandet sine nettsider om bærekraftsmålene, følg linken under for å lese mer om hvert delmål. Norge gjør også mye internasjonalt arbeid for å hjelpe til med måloppnåelsen, dette kan også leses mer om under hvert enkelt bærekraftsmål.

<https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>

¹ <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>

² Meld. St. 40 (2020-2021): *Mål med mening, Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030*

1 UTRYDDE FATTIGDOM

Utrydde alle former for fattigdom i hele verden

Bærekraftsmål 1 har som mål å utrydde ekstrem fattigdom og halvere andelen mennesker som lever i relativ fattigdom.

Koronapandemien har ført til at andelen fattige i verden har økt for første gang siden 1998. Flere har blitt fattigere, og i Norge har også flere fått dårligere råd. Men andelen mennesker som lever i ekstrem fattigdom er mindre i dag enn den var i 1990.

Å utrydde fattigdom er viktig for å nå alle FNs 17 bærekraftsmål. For å redusere fattigdommen trenger vi en mer rettferdig fordeling av ressursene våre, og bærekraftig økonomisk vekst.

Ekstrem fattigdom er så godt som ikke-eksisterende i Norge. Andelen mennesker i Norge som levde under den internasjonale fattigdomsgrensen på 1,90 dollar om dagen, ble anslått å være 0,3 % i 2018. Gode velferdsordninger og lik rett til helsetjenester og utdanning, reduserer ulikhet og sikrer befolkningens grunnleggende behov. Høy deltakelse i arbeidslivet, og politikk som fremmer økonomisk vekst, bidrar til å bedre levekår for befolkningen.

Relativ fattigdom finnes i Norge. De siste ti årene har andelen relativt fattige gått opp fra å omfatte ca. 8 % av befolkningen til nå å gjelde rundt 10 %. For eksempel sier 5 % av befolkningen at de ikke har råd til å gå til tannlegen.

Den største utfordringen er å sikre jevnere inntekt blant landets innbyggere, og sørge for at sårbare grupper ikke havner utenfor arbeidslivet. Andelen barn som lever i fattigdom øker, og dette er noe som myndighetene er forpliktet til å forbedre dersom vi skal nå FNs bærekraftsmål.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Vær en bevisst forbruker:
 - Spør etter informasjon om varene du er interessert i. Kjøp mat, klær og annet utstyr fra bedrifter som er åpne om vilkårene til arbeiderne og som respekterer grunnleggende menneskerettigheter.
- ✓ Del med andre:
 - Doner klær, leker eller andre ting du ikke trenger til organisasjoner som hjelper fattige.

2 UTRYDDE SULT

Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk

Bærekraftsmål 2 handler om at alle mennesker skal ha tilgang på næringsrik og bærekraftig mat hele året, og at ingen skal sulte.

Det å få i seg nok mat til å leve et godt liv er en menneskerettighet. Likevel er det mange som sulter i verden. Etter tiår med nedgang, stiger nå tallene for antall mennesker som sulter.

For at alle skal kunne spise seg mette må vi fordele ressursene og ta vare på maten vi produserer på en bedre måte enn i dag. Dette kan blant annet gjøres ved mer lokal matproduksjon, å produsere maten mer bærekraftig samt å utnytte ressursene våre i jordbruk, skog og fiske på en bedre måte. Videre er det viktig at vi ikke kaster mat.

Norge har utryddet sult, og matsikkerheten er generelt god ifølge regjeringen. Norge har fiskerier, beitemark og kulturlandskap som brukes i matproduksjon. Vi har nasjonale mål som skal sikre at disse områdene brukes til å produsere mat for befolkningen. Bondeorganisasjoner har forpliktet seg til å kutte klimagassutslipp i matproduksjon.

Her til lands er det overvekt, fedme, usunt kosthold og feilernæring blant eldre som er de største utfordringene. En tredjedel av eldre på pleiehjem er underernært, eller i faresonen for å bli det. 15-29 % av barn i Norge er overvektige. Sivilsamfunnsorganisasjoner peker på at Norge kun er 40 % selvforsynt, og at det er en utfordring at 3 % av matbutikkene kontrollerer 98 % av markedet.

Klimaendringer og miljøproblemer utfordrer matproduksjonen i Norge, og det er viktig å ta vare på jordsmonnet.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Kast mindre mat:
 - Planlegg innkjøpene slik at du ikke kjøper noe du ikke trenger. Se deg heller ikke blind på datomerking. Se, lukt og smak på mat og drikke som har gått ut på dato før du kaster den. «Best før» betyr ikke dårlig etter.
- ✓ Spis bærekraftig:
 - Klimaendringer, forbruk og matsikkerhet henger sammen. Ved å velge kortreist, lokalprodusert mat i sesong forbraker vi mindre ressurser. Det kreves enorme mengder arealer og vann for å produsere kjøtt og melkeprodukter, og ved å erstatte noen eller alle måltider med andre proteinkilder som belgvekster og korn lever vi mer bærekraftig.

3 GOD HELSE OG LIVSKVALITET

Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder

Bærekraftsmål 3 fokuserer på å sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder.

God helse er en grunnleggende forutsetning for menneskers mulighet til å nå sitt fulle potensial og bidra til utvikling i samfunnet. Hvordan helsen vår er, påvirkes av miljø, økonomi og sosiale forhold. Mål 3 inkluderer mennesker i alle aldre og ivaretar alle dimensjonene.

De siste tiårene er det gjort historiske fremskritt på dette området. Likevel har verden en lang vei igjen å gå for å nå alle delmålene. Dette krever en stor innsats fra både sivilsamfunn, næringsliv og politikere. Å få i gang gode systemer for å hindre spredning av smittsomme sykdommer, tilgang til legehjelp og å fremme gode levesett er grunnleggende for å nå målene. Videre vil målet om å satse på nasjonale helsetjenester og på det globale system for universelle helsetjenester bli svært viktig.

Norge har et relativt velutviklet helsesystem, med god helsedekning for alle innbyggerne gjennom forsikringsordningen folketrygden. Den gjennomsnittlige levealderen i Norge går opp, både for kvinner og menn.

De siste ti årene har det blitt færre som røyker her i landet. Det har bidratt veldig positivt på folkehelsen, og blant annet ført til en nedgang i antallet mennesker som dør for tidlig av kreft. Den generelle luftforurensingen er også synkende.

Røyking er fortsatt et folkehelseproblem, til tross for forbedringer. Det forblir den viktigste årsaken til sykdom og tidlig dødsfall i Norge. Røyking er et større problem blant dem med dårligere råd, noe som bidrar til at det også er klasseforskjeller når det kommer til helse.

Sosial ulikhet påvirker folks helsekvalitet.

Flere rammes av psykiske lidelser og utfordringer innen mental helse.

Selv mord er en betydelig årsak til at menn dør for tidlig.

Antallet som dør av overdose, er relativt høyt i Norge.

Flere sivilsamfunnsorganisasjoner mener Norge ikke gjør nok for å få ned forekomsten av ikke-smittsomme sykdommer, som for eksempel psykiske lidelser. Å få bukt med disse sykdommene er nødvendig om vi skal nå bærekraftsmålene.

FN har kritisert Norge for ikke å gi papirløse flyktninger rett til lik helsehjelp som resten av befolkningen.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Velg miljøbevisst:
 - Mange produkter inneholder skadelige kjemikalier og produkter som kan være skadelig for deg selv og for naturen. Gå gjennom produktene du bruker hjemme og velg de som er miljøsertifiserte. Få i gang diskusjoner på skolen eller arbeidsplassen din og forsøk å få de til å velge miljøbevisst.

- ✓ Vaksiner deg:
 - For å beskytte samfunnet vårt mot livsfarlige sykdommer og pandemier, er det viktig at du vaksinerer deg.

- ✓ Ta trappa og spis mer grønt:
 - For lite fysisk aktivitet og for mye sukker og fett i kostholdet, er en helseutfordring i Norge. Små handlinger i hverdagen bidrar til bedre helse. Du kan velge trappa i stedet for heisen, og sykle eller gå når du kan. Å spise mer frukt, grønt og belgvekster gjør godt for kropp og sjel. Linsler og bønner er en god proteinkilde, som gjør deg mett uten fett.

- ✓ Bry deg om andre:
 - Vær en god venn! Vær tålmodig med og støtt de du kjenner som sliter med den mentale helsen. Psykiske problemer som depresjon og angst kan være vanskelig å sette seg inn i, om man ikke har opplevd det selv. Ved å lese mer om vanlige psykiske plager forstår du mer og kan være en enda bedre støtte for venner og bekjente som har det vanskelig.

- ✓ Vær aktiv utendørs:
 - Dagslys, frisk luft og bevegelse ute i naturen er bra for den psykiske og fysiske helsen vår. Ta med deg en venn eller flere, og utforsk et nytt grøntområde i ditt nærområde. Bare en halvtimes gåtur kan gjøre en forskjell for kropp og sinn!

- ✓ Få nok søvn:
 - Mange unge sliter med å få nok søvn. God søvnkvalitet er viktig for overskudd i hverdagen. Det reduserer stress og bedrer den mentale helsen. Å legge bort mobil- og skjermer minst en time før du legger deg, kan hjelpe deg med å sove bedre.

4 GOD UTDANNING

Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle

Bærekraftsmål 4 fokuserer på å sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle.

Utdanning er en grunnleggende menneskerettighet, og veldig mange flere går i dag på skole enn for bare få tiår siden. Før koronapandemien, gikk ni av ti barn på skolen. Til tross for dette, kan fremdeles over 750 millioner mennesker i verden fortsatt ikke lese eller skrive, hvorav to tredjedeler er kvinner. Inkluderende opplæring av god kvalitet for alle er en av de viktigste byggesteinene for velstand, helse og likeverd i alle samfunn.

Utdanning er nøkkelen til utvikling, og åpner en verden av muligheter som gjør at hver enkelt av oss kan bidra til et bærekraftig samfunn. Mål 4 omhandler ikke bare retten til skolegang, men også at en får gode lærere og kvalitet i undervisningen – hele veien fra barneskolen til universitetet.

Norge har allerede et relativt godt utdanningssystem, som gir alle barn lik rett på tilgang til gratis skolegang. Vi har også gode stipend- og finansieringsordninger gjennom Lånekassen, som gir høyere utdanning lettere tilgjengelig for alle.

Norge har mangel på kvalifiserte lærere og barnehageansatte. Selv om bærekraftig utvikling har blitt en viktig del av fagfornyelsen og den nye lærerplanen i skolen, mangler fortsatt lærerutdanningen en tilpasset opplæring i hvordan man underviser i bærekraftig utvikling.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Spre kunnskap:
 - I mange land blir unge jenter tvunget til å forlate skolen for å gifte seg. Fremhev problemet – start en diskusjon om barneekteskap med mål om å finne løsninger på problemet.
- ✓ Vær leksehjelp:
 - Det finnes flere organisasjoner som tilbyr leksehjelp for barn som trenger det. Mange unge flyktninger trenger også hjelp med norsk språk og noen å snakke med. Røde Kors, Norsk Folkehjelp og Kirkens Bymisjon er noen organisasjoner som legger til rette for slike aktiviteter. Søk opp hva som finnes i ditt nærområde av språkkafeer og ordninger for leksehjelp.

5 LIKESTILLING MELLOM KJØNNENE

Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling i samfunnet

Bærekraftsmål 5 fokuserer på å oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling i samfunnet.

Verden er langt mer likestilt enn for få tiår siden.

Andelen kvinner som deltar i politikk og næringsliv øker, men det er fremdeles langt flere menn enn kvinner i maktposisjoner.

Fattigdom er ofte knyttet til diskriminerende lover og sosiale normer som fører til at kvinner får dårligere økonomi og færre muligheter til å bestemme over egne liv. Mange kvinner er økonomisk avhengig av partneren sin, noe som fører til en skeiv maktbalanse i hjemmet og i samfunnet.

Likestilling handler om en rettferdig fordeling av makt, innflytelse og ressurser. Å leve et fritt liv uten vold og diskriminering er en grunnleggende menneskerettighet og er avgjørende for utvikling av menneskene og for samfunnet.

Det er bevist mange ganger at politisk, økonomisk og sosial likestilling mellom kjønnene bidrar til en positiv utvikling på alle plan. Likestilling og kvinners rettigheter er et gjennomgående tema i bærekraftsmålene, og det er helt essensielt for å kunne nå alle FNs bærekraftsmål innen 2030.

I Norge har vi en høy grad av likestilling sammenlignet med mange andre land. Foreldrepermisjonen og barnehager gjør at kvinner deltar mer i arbeidslivet, og kvinner og menn har mye av de samme mulighetene og de samme rettighetene.

Vold mot kvinner er en utfordring i Norge. Myndighetene har sagt at de særlig skal jobbe med forebygging og avskaffelse av trakassering, vold i nære relasjoner, voldtekter og sosial kontroll.

Kvinner har gjennomsnittlig lavere lønn enn menn, og det er færre kvinner enn menn i lederstillinger og styrerom i næringslivet. Av de 200 største selskapene i Norge, hadde bare 14 % kvinnelig toppleder.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Pass på språkbruken:
 - Vær oppmerksom. Krev at jenter og gutter, kvinner og menn skal ha de samme rettighetene i alle situasjoner, enten det er på fotballtreningen, på skolen, i hjemmet eller i lønnsforhandlinger.

6 RENT VANN OG GODE SANITÆRFORHOLD

Sikre bærekraftig vannforvaltning, tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle

Bærekraftsmål 6 fokuserer på å sikre bærekraftig vannforvaltning, tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle.

Rent vann er kanskje den viktigste forutsetningen for god helse. Hele 1 av 4 personer i verden har ikke tilgang til trygge drikkevannskilder. Enda flere mangler toalett og ordentlige sanitære forhold. Ikke bare er det nedverdiggende og ubehagelig å ikke ha mulighet til å gå på do, men det er også stor sjanse for spredning av farlige sykdommer når man ikke har mulighet til å ivareta god hygiene.

Det finnes nok ferskvann i verden hvis vi forvalter det på riktig måte, men økonomi og manglende infrastruktur står i veien for at alle skal få tilgang. I tillegg fører befolkningsvekst og klimaendringer til at vannmangel øker flere steder. Derfor er det viktig at vi beskytter de drikkevannskildene vi har, og at vi investerer i nye vann- og sanitæranlegg i regionene der disse mangler.

I hovedsak har alle tilgang til rent vann til drikke, personlig hygiene og gode toalettforhold i Norge. Vannkvaliteten er god, men Norge har utfordringer knyttet til forurensing og rensing av avløpsvann.

Norge må reparere gamle vannledninger og -nett slik at kvaliteten på drikkevannet holder seg god og rørene ikke lekker. I gjennomsnitt lekker 30 % av vannet før det når forbrukeren. Det samme gjelder gamle kloakkavløp. Norge må også få bedre reservevannkilder.

Vi må gjøre mer for å beskytte våtmarksområder, myrer og økosystemer med ferskvann. I Norge er 35 % av innsjøer og elver forurenset eller skadet.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Bare det som skal i do, i do:
 - Sjøppel som sanitærprodukter, kontaktlinser eller farlige kjemikalier og medisiner skal ikke skylles ned i toalettet. Renseanleggene klarer ikke samle opp alt, og alt det forurenser vann, hav og strender.
- ✓ Velg miljøvennlig sminke og såpe:
 - Mange av hygieneproduktene og vaskemidlene vi bruker inneholder stoffer som er skadelige for miljøet. Velg heller produkter som er sertifisert miljøvennlige.
- ✓ Miljøvennlig klesvask:
 - Spar vann ved å velge korte vaskeprogram, og vask klærne sjeldnere.
- ✓ Plukk plast:
 - Bli med på en ryddeaksjon i naturen, eller arranger en selv.

7 REN ENERGI TIL ALLE

Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris for alle

Bærekraftsmål 7 fokuserer på å sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris for alle.

Alle mennesker skal ha tilgang til energi. Energien skal være pålitelig, bærekraftig, moderne og ikke altfor dyr.

I Norge er vi i en prosess der vi forsøker å omgjøre all energien vi bruker fra fossil energi til fornybar. Dette gjør vi fordi det er mer klimavennlig og støtter opp om målene i Parisavtalen. I motsetning til Norge har mange land i Afrika nok med å i det hele tatt produsere strøm til befolkningene sine, uavhengig om den er fossil eller fornybar.

I Norge er alle delmålene i mål 7 så godt som oppnådd ifølge Regjeringen. Alle i Norge har tilgang til pålitelig og moderne energi. Hele 73 % av Norges totale energiforbruk kommer fra fornybar energi (inkludert transport), og Regjeringen jobber med å øke dette tallet.

Norge må jobbe for å gjøre overgangen fra fossilt brennstoff til fornybar energi enklere og raskere. Vi må også øke energieffektiviteten, og bli flinkere til å spare strømmen om vi skal nå bærekraftsmål 7. Strømbehovet i Norge forventes å øke når industri og transport også elektrifiseres.

Sivilsamfunnsorganisasjoner kritiserer Norge for å fortsette jakten på nye gass- og oljefelt, og for å bygge ut transportinfrastrukturen uten å tenke på behovet for mer energi som følge av dette.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Spar på strømmen:
 - Du kan for eksempel dusje kortere, ikke koke mer vann enn du trenger, slå av lyset etter deg når du går ut av et rom, og å lufttørke våte klær i stedet for å bruke tørketrommelen. Gamle lyspærer kan byttes ut med lavenergipærer. Forsikre deg om at vinduer eller dører er helt tette, så ikke kald luft lekker inn og varm luft lekker ut.

- ✓ Kjør mindre bil:
 - Ofte kan man sykle, ta kollektiv transport eller gå dit man skal. Er det dårlig tilrettelagt for sykkel i din kommune, kan du foreslå at kommunen bør satse på dette gjennom kommunestyret. Der som du skal kjøre bil, hjelper det å velge elektrisk bil fremfor fossil.

8

ANSTENDIG ARBEID OG ØKONOMISK VEKST

Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle

Bærekraftsmål 8 handler om å fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle.

Omtrent halvparten av verdens befolkning tjener så dårlig at de ikke kan leve av lønnen sin. Å skape arbeidsplasser av god kvalitet er en stor utfordring for alle land frem mot 2030.

For å utrydde fattigdom og bekjempe ulikhet i verden må alle ha jobber. For at det skal kunne skje må vi skape en rettferdig økonomisk vekst og nye arbeidsplasser. Det betyr at vi må inkludere de unge i arbeidsmarkedet, sørge for fast og trygt arbeidsliv, legge til rette for å få flere kvinner i arbeid og redusere uformelt og svart arbeid.

Regjeringen i Norge har sagt at de skal jobbe ekstra for å hindre at unge mennesker ikke faller ut av skole og arbeidsliv. Vi må også finne ut hvordan vi skal ha økonomisk vekst på en bærekraftig måte, og hvordan arbeidslivet kan inkludere flere og forandre seg i en verden som er i rask endring. Privat næringsliv må også være med for å skape en bærekraftig fremtid.

Internasjonalt må Norge jobbe for arbeidernes rettigheter, gode styresett, for at bedrifter også har et ansvar i samfunnet og for at investeringer og økonomisk vekst henger sammen med bærekraftig utvikling.

Det er Finansdepartementet som har ansvaret for å koordinere arbeidet med bærekraftsmål 8 i Norge.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Vær en bevisst forbruker:
 - Velg mat, klær og annet utstyr fra bedrifter som er åpne om vilkårene til arbeiderne og behandler dem godt.
- ✓ Be om kvittering:
 - Be alltid om kvittering når du betaler for en tjeneste, som bilvask og håndverkerjobb. Å ikke ville gi kvittering er et tegn på skattefus, og det svekker samfunnsøkonomien vår på sikt.
- ✓ Engasjer deg for andre:
 - I Norge har vi strenge arbeidsmiljølover og du har mange rettigheter som arbeidstaker.

9 INDUSTRI, INNOVASJON OG INFRASTRUKTUR

Bygge solid infrastruktur og fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og innovasjon

Bærekraftsmål 9 handler om å bygge solid infrastruktur og fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og innovasjon.

Infrastruktur er den underliggende strukturen som må være på plass for at et samfunn skal fungere. Investeringer i transport, vanningsystemer, energi og informasjonsteknologi må på plass for å få til bærekraftig utvikling.

Vi må finne måter å øke ulike lands potensiale for bærekraftig utvikling og vekst. Utdanning og helsetilbud må forbedres, samtidig som det satses mer på teknologi og vitenskap.

I Norge er infrastruktur som veier, energi og informasjonsteknologi godt utbygd. Norge har støtteordninger som bidrar til innovasjon i næringslivet.

En utfordring Norge har er å gjøre industrien mer bærekraftig og klimavennlig. Norge jobber for å bli et lavutslippssamfunn innen 2050. For å få til det må Norge investere mer i forskning og teknologi for å få til det såkalte grønne skiftet.

Sivilsamfunnsorganisasjoner peker på at transport av varer i Norge må bli mer bærekraftig, og at vi må bli flinkere til å utdanne spesialisert helsepersonell og forskere i Norge.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Vær en bevisst forbruker:
 - Støtt butikker, gründere og industri som tar hensyn til sosiale forhold, klima og miljø, og en bærekraftig økonomi.
- ✓ Doner gamle ting:
 - Gi bort tingene du ikke bruker, sørg for at de blir gjenbrukt, eller best av alt – bruk opp tingene før du kjøper nytt.
- ✓ Vær åpen og nysgjerrig:
 - Ta i bruk teknologi som gjør hverdagen vår bærekraftig, og hold deg oppdatert om ny teknologi og innovasjon. Vær nysgjerrig og lær deg noe nytt.
- ✓ Start en elevbedrift:
 - Hvis du har mulighet, kan du starte en elevbedrift, eller et prosjekt som produserer varer eller tjenester som støtter opp om bærekraftsmålene. Verden trenger unge menneskers kreativitet, ideer og innovasjon.

10 MINDRE ULIKHET

Redusere ulikhet i og mellom land

Bærekraftsmål 10 handler om å redusere ulikhet i og mellom land.

Før pandemien gikk flere mål på ulikhet i riktig retning. Økonomisk vekst har bidratt til at flere land har blitt rikere, men ikke automatisk ført til mindre fattigdom. Pandemien har forverret eksisterende ulikhet mellom og i land, spesielt blant de fattigste.

For å redusere ulikhet i og mellom land må ressursene i et land fordeles rettferdig. De fattigste og de marginaliserte gruppene må gis muligheter slik at de kan skape seg bedre levekår. Viktige tiltak er lik tilgang til skole, helsehjelp og gode skattesystemer.

I Norge er det generelt små lønnsforskjeller sammenliknet med de fleste andre land. Vi har lav arbeidsledighet, og vi har ordninger som hjelper økonomisk arbeidsledige, syke og uføre slik at ikke forskjellene skal bli for store. Vi har også et skattesystem som prøver å utjevne for store forskjeller. Norge scorer også høyt når det gjelder likestilling.

Selv om den økonomiske ulikheten i Norge er lav sammenliknet med andre land, har forskjellene mellom rik og fattig økt siden 1980-tallet.

Nærmere 12 % av norske barn lever nå under den nasjonale fattigdomsgrensen.

Pandemien førte til mer hjemmeskole, større arbeidsløshet og mer ulikhet ifølge ikke-statlige organisasjoner. Til tross for at Norge har et helseystem for alle, har Norge større sosiale ulikheter innen helse enn flere andre europeiske land. Norge må også jobbe med å bekjempe diskriminering og rasisme generelt.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Si ifra:
 - Si ifra dersom du ser noen som helst form for diskriminering eller rasisme. Alle er like mye verdt uansett kjønn, etnisitet, hudfarge, legning, funksjonsevner eller kulturell og sosial bakgrunn.

- ✓ Vær inkluderende og raus:
 - Vær åpen for å bli kjent med mennesker som er forskjellige fra deg selv. Vi kan lære mye og vokse som mennesker ved å omgås folk fra andre kulturer og de som har andre utfordringer i hverdagen enn oss selv. Inviter de med på sosiale aktiviteter på skolen og fritiden. Vær inkluderende mot alle i din omgangskrets.

- ✓ Doner ting du ikke trenger:
 - Barnefattigdom er et økende problem, også i Norge. Det finnes mange frivillige organisasjoner som gir bort eller låner ut utstyr til barn som lever i fattigdom. Dersom du har godt fungerende utstyr eller klær, doner dem bort til en aktuell organisasjon.

- ✓ Rapporter dårlig oppførsel på internett:
 - Rapporter folk du mener oppfører seg frekt i kommentarfelt i sosiale medier.

- ✓ Støtt flyktninger og innvandrere der du bor:
 - Er det flyktninger eller innvandrere der du bor? Du kan støtte dem ved å delta på, eller arrangere forskjellige aktiviteter sammen med dem. Det finnes flere aktiviteter og møteplasser hvor man for eksempel kan invitere en flyktning hjem for å bli bedre kjent, utveksle kultur, eller lære hverandres språk. Røde Kors og Kirkens bymisjon er to organisasjoner som jobber med dette.

- ✓ Arranger møter mellom politikere og sårbare grupper:
 - For at sårbare grupper skal få det bedre, er det veldig viktig at politikere har kunnskap om gruppenes situasjon og investerer i å gjøre livet bedre for dem. Kontakt lokale politikere og be dem komme og møte sårbare grupper for å ha en samtale og lære mer om hvordan disse menneskene har det.

11 BÆREKRAFTIGE BYER OG LOKALSAMFUNN

Gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige

Bærekraftsmål 11 fokuserer på å gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige.

Mer enn halvparten av verdens befolkning bor i dag i byer, og andelen kommer trolig til å øke til 60 % i 2030. Byene fungerer som møteplasser for handel, kultur, innovasjon og sosial samhandling. Samtidig står byene for 75 % av alle klimagassutslipp og slumområder hindrer gode levekår.

På sitt beste sørger byer for at mennesker kan leve gode liv og utvikle seg økonomisk og sosialt. På den andre siden vokser mange byer fortere enn tilbudet av arbeidsplasser og boliger. Dette fører til utvikling av slumområder med dårlige boforhold og manglende tjenester. Vi må lage bærekraftige byer som gir tilgang til grunnleggende tjenester som energi, boliger og transport. Vi må få på plass god nok avfallshåndtering, redusere forurensning og ikke sløse med ressursene.

I Norge bor rundt 80 % av befolkningen i byer og tettsteder, og de fleste har tilgang til vann, veier, tjenester, energi og søppelhåndtering. Det er svært få hjemløse, og de fleste opplever byene sine som trygge. Norge har mindre luftforurensning enn mange andre europeiske byer, og i 2020 var 50 % av alle nye biler som ble kjøpt elektriske.

Norge må jobbe med å lage god nok infrastruktur inn til de byene som vokser, og sørge for at flere har råd til å bo i byene. Investeringer i kollektivtransport og bedre regulering av bolig- og leiemarkedet er nødvendig.

Vi må også jobbe med å bedre luftkvaliteten enkelte steder, og ta bedre vare på naturen. Ifølge ikke-statlige organisasjoner mangler Norge en helhetlig strategi for å oppnå mål 11. Kommunene har fått mange oppgaver uten finansiering eller tydelige retningslinjer. Det har ofte ført til miljøødeleggelser.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Ta vare på de grønne lungene rundt deg:
 - Vær insektenes og fuglenes advokat og forsvar parkområder, naturlig skog og ville blomster og natur. Naturlig vegetasjon og blomster er viktig for bier og humlers overlevelsessevne.
- ✓ Gå, sykle eller ta kollektiv transport:
 - Prøv å gå, sykle eller ta offentlig transport å mye du kan i stedet for å kjøre.

- ✓ Spis, dyrk og handle lokalt:
 - Invester i nærmiljøet ditt ved å støtte lokale matbutikker, restauranter og andre tjenester. Ved å handle lokalprodusert mat i sesong bidrar du også til å spise mer bærekraftig.

- ✓ Vær en god nabo:
 - Bli kjent med de som bor rundt deg, delta i dugnader, del på det du har og skap et godt lokalsamfunn. Naboer som hjelper hverandre med stort og smått skaper tryggere, hyggeligere og mer inkluderende bomiljøer for alle.

12 ANSVARLIG FORBRUK OG PRODUKSJON

Sikre bærekraftig forbruks- og produksjonsmønstre

Bærekraftsmål 12 fokuserer på å sikre bærekraftig forbruks- og produksjonsmønstre.

Bærekraftig forbruk og produksjon handler om å gjøre mer med mindre ressurser. I dag forbruker vi mye mer enn hva som er bærekraftig for kloden. 1/3 av maten som blir produsert blir ikke spist.

For å sikre gode levekår for nåværende og fremtidige generasjoner må også hver enkelt forbruker endre livsstil. Det innebærer å minske ressursbruken, miljøødeleggelsen og klimautslippene som et samfunn og som enkeltperson. På sikt vil dette føre til økonomisk vekst, begrense klimaendringer og øke livskvaliteten til mennesker på jorda.

Norges største utfordring er at vi er ett av landene med verdens høyeste forbruk per innbygger. Hadde hele verdens befolkning hatt samme forbruksnivå som oss, ville vi hatt behov for 3,2 jordkloder.

Norge henger generelt etter i omstillingen til en såkalt sirkulær økonomi, der ressurser og produkter repareres, gjenbrukes og resirkuleres.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Menneskerettigheter i næringslivet:
 - Næringslivet har et enormt etisk ansvar, og du som forbruker har påvirkningskraft. Investerer selskapet du ønsker å kjøpe noe fra i land som driver grove menneskerettighetsbrudd?
- ✓ Kjøp brukt og ta vare på tingene dine:
 - Ved å kjøpe noe som allerede er produsert og gjenbruke det, reduserer du fotavtrykket ditt på planeten.
- ✓ Spis bærekraftig:
 - Spis mindre kjøtt, fjærkre og fisk. Det går med mye mer ressurser på å produsere animalske matvarer enn grønnsaker. Belgvekster som korn, bønner og linser krever mye mindre ressurser å produsere og er gode proteinkilder.
- ✓ Vær en bærekraftig turist:
 - Reis på en måte som støtter lokalsamfunn og miljø. Velg bærekraftige turoperatører som tar hensyn til naturen, dyrene og menneskene som bor der. Støtt lokale kafeer, butikker og reiseliv fremfor å velge de store internasjonale kjedene. Utforsk steder du kan reise til med tog heller enn med fly.

13 STOPPE KLIMAENDRINGENE

Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem (Basert på en erkjennelse av at FNs rammekonvensjon om klimaendring er det viktigste internasjonale og mellomstatlige forumet for forhandlinger om globale tiltak mot klimaendringer.)

Bærekraftsmål 13 fokuserer på å handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem.

Mengden klimagasser fortsetter å øke og klimaendringene skjer raskere enn antatt. Effektene av klimaendringene er synlige over hele verden. Den globale gjennomsnittstemperaturen har steget omtrent 1 °C siden den før-industrielle tid, i tillegg fortsetter havnivået å stige. De fattigste rammes hardest. Land har levert nasjonale planer for reduksjon, men de er ikke omfattende nok.

Klimaendringer er et globalt spørsmål og kjenner ingen landegrenser. Det er viktig å begrense økningen av gjennomsnittstemperaturen til 1,5 °C dersom verden ønsker å slippe katastrofale konsekvenser i fremtiden. Vi må finne globale løsninger på en rekke områder. I tillegg til å kutte i utslipp og fange og lagre CO₂, må det satses mer på fornybar energi, nye industrielle systemer og endring i infrastruktur. I tillegg må vi investere i å verne, tilpasse oss og begrense skadeomfanget.

Norge har økt CO₂-avgiften. Myndighetene har også redusert avgifter knyttet til klimavennlige alternativer, slik som på bruk og kjøp av elbiler, og innen resirkulering.

Den norske regjeringen la frem en handlingsplan i 2021 som beskriver hvordan Norge skal endre seg for å nå klimamålene innen 2030. Norge har som mål å bli et lavutslippssamfunn innen 2050 og redusere egne klimagassutslipp med 90-95 % sammenliknet med utslippsnivået i år 1990.

Olje- og gassutvinning er det som står for de største klimagassutslippene i Norge, ifølge Miljødirektoratet, med ca. 13 % av landets totale utslipp. Men siden Norge er en betydelig eksportør av olje og gass, er vi en mye større bidrager til klimaendringene enn våre nasjonale utslipp skulle tilsi, siden forbruket av olje og gass gir mye større utslipp enn utvinningen. Norge trenger dermed en mer enhetlig klimapolitikk, med et større ansvar for utslippene som følger av norsk petroleumseksport.

For å lykkes trenger Norge en handlingsplan for hvordan vi skal fase ut olje- og gassindustrien på en måte som begrenser arbeidsledighet og ivaretar velferdsstaten.

Norge er en del av klimaarbeidet i Parisavtalen, og har meldt inn sine nasjonale reduksjonsmål. Norge gir penger til en rekke klimatiltak i andre land. 6,3 milliarder kroner ble i 2019 gitt til klimatiltak i utviklingsland.

Mye av Norges klimasatsning i utlandet handler om å beskytte regnskogen. Norge gir også flere hundre millioner kroner i året til klimafondet Green Climate Fund.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Spis bærekraftig:
 - Ved å redusere forbruket av kjøtt kan vi redusere utslippene. Ifølge Framtiden i våre hender, er klimagassutslippet fra å produsere 44 kg. storfekjøtt det samme som utslippet fra produksjonen av 1 400 kg. tørkede bønner. Du kan også redusere utslippene ved bare å kjøpe det du faktisk kommer til å spise. I dag kaster vi i snitt 20-50 % av all maten vi kjøper.

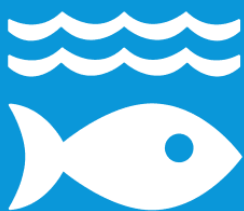
- ✓ Reis klimavennlig:
 - Å reise kan gi store klimagassutslipp. Ta toget hvis du kan, eventuelt velg et reisemål som ikke har så lang reisevei. Du kan også betale klimakompensasjon når du flyr. Pengene går til å finansiere klimatiltak. Om du bare skal korte turer, er det ofte mulig å gå eller sykle fremfor å kjøre bil. Kollektiv trafikk er som regel et bedre alternativ enn bil.

- ✓ Kjemp mot klimaendringer:
 - Skaff deg kunnskap om hvordan vi skal løse klimakrisen, og opplys andre. Snakk med venner og familie om klimatiltak vi kan gjøre, inspirer og lær av hverandre. Gjør stemmen din hørt. Prøv å få politikerne og andre i maktposisjoner til å ta mer hensyn til klima i sine avgjørelser.

- ✓ Velg en klimautdanning:
 - Verden trenger engasjerte folk som kan finne gode klimaløsninger på mange fagfelt. Velg en utdanning som gir deg muligheten til å fordype deg i klima og bærekraftige løsninger for fremtiden.

14 LIVET I HAVET

Bevare og bruke havet og de marine ressursene på en måte som fremmer bærekraftig utvikling

Bærekraftsmål 14 fokuserer på å bevare og bruke havet og de marine ressursene på en måte som fremmer bærekraftig utvikling.

Livet på jorden er avhengig av havet. Temperaturen, kjemien, strømmingene og livet i havet er det som driver de globale systemene som gjør det mulig for menneskene å leve på jorda. Over halvparten av oksygenet vi puster inn kommer fra havet. Til tross for viktigheten av havet fortsetter menneskene på jorden å ødelegge det, som medfører at det ikke lenger kan beskytte jorden som det skal.

Ettersom milliarder av mennesker og dyr er avhengig av havet må det gjøres mye mer for å beskytte havet. Bærekraftig bruk av havene i fremtiden må innebære stans av overfiske, hindring av forsøpling og forgiftning, og beskyttelse av sårbare dyr og korallrev.

Norge har utviklet en reguleringsplan for Barentshavet, Norskehavet og Nordsjøen. Myndighetene har også identifisert viktige områder for biomangfold. Flere av fiskeartene som blir fisket kommersielt i norske farvann blir regulert på en bærekraftig måte.

Fisketrålere i norske farvann får med seg en del tilleggsfangst de ikke er ute etter. Dette rammer også truede arter.

Norske myndigheter mangler en plan for bevaring av sjøfugl. Norge har ikke nådd det nasjonale målet for en bærekraftig sjøfuglpopulasjon.

Norge mangler et juridisk instrument for opprettelse av beskyttede marine områder i den økonomiske sonen, som ligger utenfor 12 nautiske mil fra land. Det finnes ingen soner der det er forbudt å fiske. Bare en liten andel av korallrevene har noen form for beskyttelse, og det er kun mot bunntråling.

Et annet problem er at den biologisk verdifulle iskantsonen har blitt åpnet opp for olje- og gassvirksomhet. Myndighetene har også tillatt dumping av gruveavfall i norske fjorder de siste årene, noe som ødelegger de lokale økosystemene.

Forurensing av havet langs kysten generelt, fra industri, transport og byer, forblir en stor utfordring.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Velg sjømat som er fanget bærekraftig:
 - Du som forbruker kan bidra til et mer bærekraftig fiske og havbruk ved å ta et bevisst valg når du spiser fisk eller skalldyr. Enten du spiser på en restaurant eller i en butikk, ikke glem å spørre de som jobber der om sjømaten deres blir produsert og fanget på en bærekraftig måte. Du kan også spise mindre sjømat for å ta vare på livet i havet.

- ✓ Minimer plastbruk:
 - Plast i havet er et stort problem. Det skader dyreliv, både i havet og langs kysten. Du kan bidra ved å redusere plastbruken din, eventuelt ved å kjøpe gjenbrukbare produkter. Pass også på at plastavfall havner i søpla. Hvis ikke, ender det ofte i havet.

- ✓ Hold vannet rent:
 - Ren natur betyr rent vann. Ikke hell ut farlige kjemikalier, som maling og vaskemidler, i naturen eller vasken. Rusk og rask, som Q-tips, tamponger og tanntråd skal kastes i søpla, ikke i do.

- ✓ Rydd en strand:
 - Hvert år havner flere millioner tonn søppel i havet. Plukk opp rusk og rask du finner ute, og delta på strandryddedager. Kanskje kan du organisere en ryddedag selv?

15 LIVET PÅ LAND

Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold

Bærekraftsmål 16 fokuserer på å beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold.

Mennesker fortsetter med å ødelegge helsen til jordens økosystem på land, som hele jordkloden er avhengig av. Skogen dekker 30 % av jordas overflate, og gir mat og ly til over 80 % av alle dyr.

Selv om en rekke land har satt i gang tiltak for å sørge for en mer rettferdig bruk av naturressursene sine, er ikke disse tiltakene store nok. Alvorlighetsgraden av situasjonen jordkloden befinner seg i krever øyeblikkelig handling, for å stanse tapet av biologisk mangfold og beskytte livsviktige økosystemer.

Norge ligger ikke an til å nå bærekraftsmålene om gjenoppretting av tapt natur, og er heller ikke på vei til å kunne nå disse delmålene. Vi er også langt unna å oppfylle målet som er satt for beskyttelse av økosystemer.

Norge prioriterer ofte å utnytte naturens ressurser fremfor å bevare økosystemer og naturmangfoldet. Myndighetene har også blitt kritisert for ikke å ta hensyn til naturen når nye bilveier og annen infrastruktur planlegges, og for at regelverket som skal ivareta slike hensyn har blitt svekket.

Norge klarte ikke å nå noen av de såkalte Aichi-målene om biologisk mangfold, som skulle vært oppnådd innen 2020. Aichi-målene er laget av sekretariatet til FNs konvensjon om biologisk mangfold. De inneholder 20 konkrete mål for å begrense tapet av biomangfoldet i verden.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Vær en bevisst turist:
 - Respekter naturområdene du besøker og dyrene som lever der.
 - Ta med deg søpla di hjem.
 - Pass på at du ikke skader områdene du besøker.
 - Unngå turoperatører som profiterer på å utnytte ville dyr.
 - Unngå å kjøpe elfenben og produkter laget av truede dyrearter eller tropisk tømmer. Slike produkter kan også være forbudt å ta med hjem til Norge. (Du kan lese mer om dette hos Miljødirektoratet).
- Du kan finne en rekke tips hos FNs turistorganisasjon til hvordan du kan være en bærekraftig turist.

- ✓ Spis bærekraftig og etisk:
 - Unngå mat laget av truede arter. Dyr og oppdrettsfisk kan også være ødeleggende for miljøet da de i enkelte tilfeller fortrenger andre arter, eller fores opp på ikke-bærekraftige ressurser som for eksempel soyabønner som er dyrket i tidligere regnskogsområder i Brasil. Velg mat fra produsenter som er sertifisert bærekraftige. Velg økologiske matprodukter og frukt og grønnsaker i sesong. Tenk også på dyrevelferd når du handler, og reduser gjerne inntak av animalske produkter da det også har en høyere belastning på miljøet enn proteiner fra planter som bønner og linser.

- ✓ Bruk naturen med respekt:
 - Kan du for eksempel velge skismøring uten skadelige kjemikalier når du skal på tur? Ta også med en søppelpose i sekken, og ta med deg ditt eget avfall og eventuell søppel du måtte komme over når du er på tur. Ta hensyn til dyrene som lever der, og la de være i fred. Om du er for eksempel kommer over fugler i hekketiden, ikke gå for nærme reiret og ungene deres.

- ✓ Ta vare på insektene:
 - Bier og humlearter er under press. De trenger landingsplasser med ville blomster der de kan få næring. Om du har hage kan du beholde den naturlige vegetasjonen som var der, eller plante en blomstereng. Bor du med en balkong eller terrasse kan du fiffe opp denne med blomster som insektene foretrekker.

- ✓ Velg bærekraftig mote:
 - Produksjon av klær har en stor belastning på miljøet. Produksjon og transport av klær fører til CO²-utslipp. Farging og behandling av tekstiler og skinn bruker ofte skadelige kjemikalier som slippes rett ut i naturen. Kjøp brukt, kjøp mindre og invester i klassiske tidløse kvalitetsprodukter du blir glad i og som kan brukes år etter år. En trend i tiden er å bygge seg opp en kapselgarderobe – det vil si å eie en håndfull tidløse kvalitetsplagg som kan kombineres på mange måter fremfor å handle mange klær og såkalt fast fashion.

- ✓ Vær en bærekraftig forbruker:
 - Alle ting som produseres krever energi og naturressurser. Alle ting vi eier har et miljøavtrykk, og nordmenn har et høyt forbruk sammenliknet med de fleste andre land. Kjøp bærekraftig, kjøp brukt eller lån av nabo, venner og familie om det er noe du sjelden trenger.
Spør deg selv når du handler i butikken: trenger jeg virkelig dette?

16 FRED, RETTFERDIGHET OG VELFUNGERENDE INSTITUSJONER

Fremme fredelige og inkluderende samfunn for å sikre bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle, og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer

Bærekraftsmål 16 fokuserer på å fremme fredelige og inkluderende samfunn for å sikre bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle, og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

Å sikre internasjonal fred og sikkerhet har alltid vært FNs hovedoppgave. Derfor er mål 16 viet til å skape fredelige og inkluderende samfunn. Fred er en forutsetning for å skape bærekraftig utvikling.

Dessverre har utviklingen innenfor dette bærekraftsmålet ikke gått i riktig retning. 82 millioner mennesker levde i 2020 som flyktninger, det er et antall som er det høyeste FN noen gang har registrert.

Under konflikter mister mange tilgang til offentlige tjenester. I tillegg er det vanskelig å drive sterke statlige institusjoner under en konflikt. Når for eksempel rettsvesenet i et land fungerer dårlig, går det ut over menneskers rettsikkerhet.

Norge har et levedyktig demokrati med relativt små forskjeller. Det norske samfunnet kjennetegnes av høy grad av tillit, gode velferdsordninger, og et velorganisert arbeidsliv.

Norge er skyldig i menneskerettighetsbrudd. I 2019 konkluderte Den europeiske menneskerettighetsdomstolen at Barnevernet brøt FNs barnekonvensjon.

Norges rykte som fredsnaasjon er under press på grunn av landets våpenproduksjon, og vår deltakelse i militære operasjoner i utlandet, slik som i Libya i 2011. Inntekter fra norsk våpenindustri økte med nesten 50 % fra 2019 til 2020.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Sørge for at skolen din er inkluderende:
 - Hvordan ser det ut på skolen din? Er det et miljø som inkluderer og behandler alle rettferdig?
- ✓ Sørge for at arbeidsplassen din tar samfunnsansvar:
 - Oppmuntre arbeidsplassen din til å ta samfunnsansvar og jobbe for å oppnå globale mål.
- ✓ Bruk stemmeretten din og engasjer deg:
 - Sett deg inn i politikk og finn ut hvilke saker som er viktigst for deg. Demokratiet gjør det mulig for oss å påvirke hvilke ledere vi vil at skal styre landet og lokalsamfunnet vårt. Stem ved skole- og stortingsvalg. Du kan også melde deg inn i et politisk parti.

- ✓ Reflekter:
 - Tenk på hvordan du vil være som person – hvordan vil jeg bli behandlet? Hva kan jeg gjøre for at de rundt meg skal få det bedre, føle seg sett og inkludert? Hvilke verdier er viktig for meg?

- ✓ Vær nysgjerrig og åpen:
 - Vær nysgjerrig og åpen overfor folk fra andre kulturer, aldersgrupper og folk som tenker og tror på andre ting enn deg selv. Ta initiativ til en lunsj, grillselskap, eller et annet arrangement der du inviterer ulike mennesker til å bli kjent og ha det hyggelig sammen.

17 SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE

Styrke virkemidlene som trengs for å gjennomføre arbeidet, og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling

Bærekraftsmål 17 fokuserer på å styrke virkemidlene som trengs for å gjennomføre arbeidet, og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

For å lykkes med bærekraftsmålene trengs det nye og sterke partnerskap. Myndigheter, næringslivet og sivilsamfunnet må samarbeide for å oppnå bærekraftig utvikling. Bærekraftsmålene skal fungere som en felles, global retning og prioritert innsats de neste 15 årene. Erfaring fra Tusenårsmålene viser at denne typen målrettet innsats virker.

Finansiering av målene må på plass raskt. I 2015 ble landene i FN enige om en felles finansieringsplan for målene, på konferansen Financing for Development i Addis Ababa, Etiopia.

Norge har klart å oppnå høy grad av tillit i samfunnet, både mellom borgere, organisasjoner og myndigheter. Vi har også en sterk frivillighetssektor, og et mangfold av sivilsamfunnsorganisasjoner, som samarbeider relativt godt med myndighetene.

Norge har vedtatt en nasjonal handlingsplan for å oppnå FNs bærekraftsmål. Dette er et tegn på at arbeidet med å nå bærekraftsmålene har blitt styrket.

En utfordring for Norge er å bli bedre på koordinering på tvers av departementene. Generelt er det behov for at politikken for bærekraftig utvikling føres mer helhetlig, slik at ikke tiltak innen en sektor ødelegger for tiltak innen en annen.

Det er en rekke dilemmaer som Norge ennå ikke har funnet gode løsninger på. Det handler ofte om å finne en balanse mellom de tre dimensjonene i bærekraftig utvikling, som er økonomi, sosiale forhold og klima og miljø. Dilemmaene er også til stede i hva Norge skal gjøre nasjonalt fremfor internasjonalt, og i hvilken grad dagens levende befolkning skal prioriteres på bekostning av fremtidens generasjoner.

Hva kan du gjøre?

- ✓ Bli med i en organisasjon:
 - En av de beste måtene å virkelig gjøre en forskjell på er å bli en aktiv medborger og organisere seg i samarbeid med andre. Du kan ta utgangspunkt i det du brenner for, og finn deretter ut hvilke organisasjoner og personer som jobber med dette. Ingen kan gjøre alt, men alle kan gjøre noe!
- ✓ Del informasjon:
 - Har du lært noe nytt? Fortell om det til venner, kollegaer og familie, eller i sosiale medier. Slik kan enda flere bli engasjert, bli aktive medborgere og sammen bidra til at vi når FNs bærekraftsmål!